

Bundan yigirma ikki yil avval "Guliston" jurnalida "Dehqonning bir kuni" degan hikoya bosilgan edi. Unda oddiy paxtakor oilaning bir kunlik hayoti tasvirlangan...

Hikoya rus tilida "Literaturnaya Rossiya" haftaligida chiqdi, to'plamlarga kirdi, talay qardosh xalqlar tillariga, chet el tillariga o'girildi. Oradan shuncha fursat o'tgach, eski do'stlarim, qariyb o'z tengqurlarim - Muyassar va Alijonni qo'msayverdim... Mana, ular bilan tag'in uchrashdik. Muallif, 1989 yil, mart.

Yo-yo-tishibdi... O'ng tomonda Alijon. Chap tomonda Muyassar... Yonboshida to'rt yashar Doniyor... Uy ichi salqin, cho'yan pechkaning g'ira qopqog'idan tushayotgan nur devorga qizg'ish chiziq tortgan. Tashqari oydin shekilli, deraza yorug'. Eski toshoyna xira yiltiraydi. Toshoyina burchagiga qistirib qo'yilgan rasm oqarib ko'rinadi. Lekin Muyassar uni ravshan tasavvur qiladi: Valijonning surati. Uni Halimaxon chizgan. Bo'yoq qalam bilan... O'lmasidan yarim yil ilgari... Toshoyina tokchasidagi soat shoshilinch chiqillaydi. (Valijon Novgorod tomonlardan olib kelgan batareyali soat)... Alijon yonboshiga ag'darilib "imm" deb qo'yadi. "Tag'in beli og'riyapti", deb o'ylaydi Muyassar yuragi achishib. Ammo eridan hol so'rashga botinmaydi: "Uyg'onib ketmasin".

Yetti yil bo'ldi. Tuppa-tuzuk mashinasini haydab yurgan odam ayni qish chillasi "pichan obkelmasak bo'lmaydi", deb toqqa ketdi-yu, bir haftada shu dardni orttirib keldi. Bormasa bo'lmasdiyam-da... Fermaning mollari ochlikdan bo'kirib yotgan bo'lsa... Kolxozning o'zi beda sepmasa...

Alijon avvaliga sezdimadi. Ichidan Muyassarning jun ro'molini beliga bog'lab yuraverdi. Keyin yotib qoldi. Qimir etsa joni chiqib ketayotgandek ingraydi. O'shanda "yorildi". Xashak olib qaytishayotganda qor ko'chib, ikki kecha tog'da qolib ketishibdi...

Uy ichi salqin... Cho'yan pechka eshigidan tushayotgan chiziq ojiz miltiraydi. Valijonning soati shoshqin chiqillaydi. Muyassarni xayol olib qochadi. Valijon sog'mikin... U yoqlarda sovuq qattiq bo'larmish. Bugun "Vremya"da aytdi. Moskvada 28ВЂ33 daraja... Novgorod Moskvaga yaqin emish. Valijon aytdi.

Doniyor quv-quv yo'taladi. Oyoq-qo'lini tipirlatib, ustidagi ko'rpani ochib tashlaydi.

- Aya-a-a! - deydi yig'lamsirab.

Muyassar tirsagiga tayanib, bolaning ustiga ko'rpa tortadi. Peshonasiga kaftini bosib ko'radi. Xayriyat, isitmasi yo'q.

- Uxla, bolam, uxla, - deydi sekin.

- Buning yana yo'talyapti-ku, onasi...

- Sizniyam uyg'otib yubordimi? - Muyassar eriga achinib qaraydi. - Sho'x-da, boya Salimangiz aytdi: pechkada qor eritib, pishillatibdi... Uxlang.

Muyassar erining uyqusini o'chirib yuborishdan qo'rqib, qimir etmay yotadi. Soat chiqillaydi. U tag'in Valijonini o'ylaydi. Mo'min bola. Otasiga tortgan. O'nni bitirib institutga kirmoqchi edi. Yig'lamoqdan beri bo'lib qaytib keldi. Domla aytganmish. "Ekonomist bo'lishni orzu qiladigan odam avval familiyasini to'g'ri yozishni o'rganadi, yigitcha! Qishlog'ingizga borib paxta teravering!" Muyassar kuydi. Otasi kuldi: "Biz tomonlarda paxta terishdan boshqani o'rgatmaydi, demadingmi, o'g'lim... Mayli, parvo qilma, hamma olim bo'lib ketsa, podani kim boqadi". Valijon poda boqmadi-yu, tag'in paxta terdi.

Keyin... Boshqa gap chiqib qoldi. Yangi rais (avvalgi Rais buva qamalib ketdi, uch yil bo'ldi: paxtani qo'shib yozgan ekan) majlis qildi. Xo'p aqlli gaplar aytdi. (Aytadiyam-da, yosh, o'qimishli). "Ko'rib turibsizlar, biz tomonlarda tug'ilish ko'payib ketyapti, - dedi, - har bitta oilaga o'n besh sotixdan tomorqani qaerdan topamiz, paxtaga yer yetmayapti-ku": Xullas, ayon bo'ldiki, Rossiyaning noqoratuproq yerlari "o'tyurak" dyohqonlarni, iloji bo'lsa, yoshlarni kutib yotgan emish.

Valijon tushmagur shu gapni eshitdi-yu, patagiga qurt tushib qoddi. Muyassar "ketma", deb uvvalo yalinsa ham ko'nmedi. "Tushunsangiz-chi, aya, o'z holimga qo'ying, yosh bola emasman", dedi.

Dadasi yonini oldi (har qalay erkak-da). "Bolani o'z holiga qo'y, onasi, rais bir nimani bilmasa gapirmaydi", dedi.

Valijon bir yilchadan keyin kech kuzakda to'satdan kelib qoldi. Otpuskaga. Qarang, Muyassar o'g'lini tanimay qolsa deng... Soqol qo'ygan... Boshida telpak... Ralatiroq bo'lib qolgan. Kamgapmi-ey, odamovimi-ey...

Ikki marta singlisining mozoriga borib keldi-da, tag'in yo'lga o'tlanib qoldi. O'sha kuni dadasiga dilini yordi: "Xo'roz hamma yerda bir xil qichqirarkan, hech kim bizni quchoq ochib kutib olgani yo'q. O'zlarining turish-turmushi yaxshi bo'lsa, qishlog'ini tashlab qocharmidi, jonimga tegdi, bahorda qaytib kelaman", dedi. Otasi gapini ma'qulladi: "Tentirab yurma begona yurtlarda! Kelaver, ochingdan o'lsang men kafil".

- Uyingda is bormi, onasi?

Xayol surib yotgan Muyassar eri tomon ilkis o'giriladi.

- Uxlamadingizmi?.. O'lsin... ko'mirxonaga kirsam, yakkash kukun qopti. - U bir zum jim yotadi-da, so'raydi.

- Poezd biletini ertaga olasizmi?

- Olaman, - Alijon negadir xo'rsindi. - Buyam bir qop g'alva shekilli. Avval Moskvaga borilarkan, undan Tbilisiga, undan Kutaisiga...

- Mayli, dadasi. Ko'rmagan joylarni ko'rib kelasiz.

Jimib qolishadi. Yangi rais Alijonning belidagi bodini davolash uchun Kavkaz tomondagi allaqaysi "kurot"ga putyovka beribdi.

- Joningizdan aylansin, - deydi Muyassar osoyishta ohangda. - Qiynalib yurasizmi?

Tag'in jimlik cho'kadi. Allaqaerda it akillaydi.

- Ko'mir olish kerak, - dedi Alijon bo'g'iq ovozd. - Qishning keti ko'rinnmayapti.

- O'lsin, anqoning urug'i-ku. - Kechagi voqea daf'atan Muyassarning esiga tushadi. - Magazinga qand kelgan ekan. Tumonat odam... Qarasam, Tursunoy xolayam ochirtda turibdi. "Erimda gunoh yo'q, majbur qilishgan", deydi. Adoyi tamom bo'пти.

- Rais buva insofli edi, - Alijon tag'in xo'rsinadi. - Xalqqa qayishardi.

- O'g'lini qarq'adi, - deydi Muyassar kuyinib. - Toshkentda o'qigan o'g'li bor edi-ku... hozir Qo'qonda ishlayotgan ekan.

Sudmishmiej, advokatmi... Tursunoy xola "otangni qamoqdan chiqarib ber, shu odamning pushtikamaridan bo'lgansan-ku, bolam", deb yig'lasa, o'g'li ko'nabdi. "Pripiska qilganlarga chora yo'q, aya", dermish.

- Ungayam osonmas, - deydi Alijon xomushlik bilan. - Nima qilsin, davlatning odami.

- Ularnikidayam ko'mir ado bo'lgan ekan, - deydi Muyassar Tursunoy xolaning gapini eslab. - Shotursunga bir mashina ko'mir obkeb bering, baraka topkur, rahmatli otangiz rais buvaning qardoni edi, desa Shotursun jerkib beribdi: "Ikki yuzdan kamiga bo'lmaydi, men yetimxonaning direktori emasman. Rais buva ko'mib ketgan tillalarni chiqaring-da, mundoq", dyopti.

- Otasiga o'xshagan errayim-da, bu bola! - Alijon jahl bilan to'ng'illaydi. - Shoqosim aka ham shunaqa xudobexabar odam edi.

Muyassar qovog'i muttasil uchib turadigan Shoqosim akani, hozir stantsiyadagi ko'mir iskaladda ishlaydigan Shotursunni eslab,

ko'ngli g'ash tortadi, rais buvaning xotinigaki shundoq degan bo'lsa, boshqalarga ikki yuz ellikdan kamiga ko'nmaydi.

Tursunoy xolaning yig'lab aytgan gaplari tag'in xayoliga jonlanadi: "Sizga yolg'on, Xudoga chin, jon qizim, cholim bir xil raislarga o'xshab sandiq-sandiq pul yig'madi. Boshqalardan nimamiz ortiq, mana, bir paqir ko'mirga zor bo'lib o'tiribman..."

- Rais buva vaqtida pensiyaga chiqib ketsa shu ishlarga aralashmasmidi, - deydi Muyassar o'ziga o'zi gapirib.

- A? - Alijon endi mudray boshlagan shekilli, qayta so'raydi. - Kim deysan?

- Rais buvani aytaman-da.

- Undayam baribir qamalardi...

Muyassar astoydil ajablanadi:

- Nega endi? o'ziga to'g'ri bo'lsa. Birovga og'zi tegmasa, tili tegmasa...

- Planni bajarmasa bo'lmasdi-da, onasi, - deydi Alijon ishonch bilan. - U zamonlarda bajarmasa qamalardi. Endi bajargani uchun qamayapti.

"o'zing panohingda asra, Xudo!", deydi Muyassar xayolan. Dili yorishadi. Yaxshiyam eri raismi, brigadirmi bo'lmagani... Ana, qanchasi qamoqda yotibdi.

Narigi xonadan ingroq tovush keladi.

- Qaysi biri? - deydi Alijon xavotir bilan.

- Salimangiz... - Muyassar narigi xonada yotgan uch qizining qaysi biri tushida alahsiragani-yu, qaysi biri ingraganini aniq biladi.

- Yana bannisaga yotqizsakmikan, - deydi Alijon. - Jigar og'rig'i qo'zg'adi shekilli. Halimaga o'xshab...

- Nafasingizni issiq qiling! - deydi Muyassar beozor jerkib.

Erining ko'nglidan o'tayotganlarni biladi. O'zining ham ko'z o'ngiga lop etib Halimaxon keladi. Valijondan keyin tuqqan qizi.

O'ziyam bu dunyoga sig'adigan qiz emasdi-da. Sochi yer supurardi. Kiprigi yuziga tushardi. Otasi ham hayron: kimga tortgan bu qiz? Chap qo'llab rasm chizsa (chapaqay edi), odamning aqli shoshardi. Shunaqa mehnatkash, shunaqa chaqqon. Non yopadi, sigir sog'adi, pillaga qaraydi, dalaga chiqib chopiq qiladi, yuz kilolab paxta teradi. Yaxshi qiz mahalladan chiqmaydi, degan gap rost ekan. O'n oltiga to'lib-to'lmasdan turnaqator sovchilar qatnasa deng... Bo'lmasa to'qqizinchiga endi ko'chgan qiz...

Bir kuni Muyassar ishdan kelsa, Halimaxon akasini ayvon burchagidagi kursiga o'tqizib qo'yib, albomga rasmini chizyapti. Qo'lida bo'yoqqalam. "E, buningizga ayting, aya, xit qilib yubordi-ku, odamni, - dedi Valijon do'rillab. - Nima, men vistavkaga qo'yilgan echkimanmi? Ikki soatdan beri qoqqan qoziqdek o'tiribman. E, bor-e!" - Valijon qo'lini paxsa qilib o'rnidan turib ketayotgan edi, Halimaxon muloyim jilmaydi. "Qirqiga chidadingiz, qirq birigayam chidang-da, akajon! Besh minut qoldi".

Muyassar qizi chizgan rasmga bunday qarasa... Yo tavba! o'g'li shunaqa katta yigit bo'p qoptimi? Mo'ylovi sabza urgan...

Ko'zlarida, qop-qora ko'zlarida allanechuk sho'xlik... Hatto iyagidagi husunbuzar ham yarashib tushgan.

... Muyassar o'sha kungi gapi uchun hanuz ich-etini yeydi. Nega baqirdi qiziga? "Sen ahmoqqa qachon aql kiradi, qiz o'lgur!

Ovqatga unnash o'rniga... Akang bu yil o'nni bitiradi, ahmoq, nima qilasan vaqtini olib? Yig'ishtir qalam-palamingni!" Bilsa edi, olti oy o'tmay g'unchadek qizini tuproqqa topshirishini... Halimaxon dori sepilgan dalada ishlayveribdi jigari ezilib adoyi-tamom bo'pti-yu, ih demabdi. O'zi-chi? "Ayajon, qornim og'riyapti, ko'nglim behuzur bo'lyapti", desa: "Yoqmasroq narsa yegandirsan-da, qatiq ichsang bosiladi", deb qo'ya qolibdi... Bannisaga olib borishganida kasali o'tib ketgan ekan... Yo'lakka, eshik tagiga yotqizishdi.

Muyassar erini bunaqa alpozda birinchi ko'rishi edi. Avval do'xtirlarga yalindi: "Jon akalar, qancha olsangiz oling, qizimni tuzating", dedi. Birov quloq solsa qani! Hammayoq oh-voh, hammayoqda rangi za'faron kasallar. Shunda Alijonning ko'zi g'azabdan yonib ketdi. Qiyomat qo'pdi. (Yuvosh odamning jahli chiqsa yomon bo'larkan.) "Kattang kim? - dedi o'dag'aylab. - Mening qizim xolasining chorbog'ida ishlab sariq bo'lgani yo'q. Paxtada ketmon chopib shu dardga yo'liqdi! Tuzatasan!

Tuzatmasang, onangni Uchqo'rg'ondan ko'rsataman!"

Rangi zahil, qiltiriq do'xtirning gapi Muyassarning esidan chiqmaydi: "Menga nima deysiz, aka! Bola bog'chasiniyam kasalxonaga bo'shatib bergan bo'lsak, ko'rib turibsiz, koridorgacha to'lib ketdi. Boring, o'sha kattalarning oldiga!"

Alijon "kattalarning oldiga bormadi. Boradigan ahvolda emasdi.

Bola bola ekan-da. Valijon singlisi bilan ko'p g'ijillashardi. Goh ruchka talashadi, goh daftar... Ammo Halimaxonning o'ligini bannisadan olib kelishganida yerga muk tushib shunaqa yig'ladi, shunaqa yig'ladi...

Muyassarning mijjalariga yosh qalqiydi. Tomog'iga yig'i tiqilib, dimog'i achishadi. Erini bezovta qilishdan qo'rqib, labini tishlaydi.

- Ha, onasi? - deydi eri xavotirlanib.

- O'zim... - Muyassar hiqillab, burnini tortadi. - Uxlang... Charchagansiz.

- Qo'y, onasi... - Alijon dag'al qo'li bilan uning boshini silaydi. - Bahorda o'g'ling keladi. Nasib etsa to'y qilamiz... Nevara ko'rasan...

Ajab, bir vaqtlar kelinlik paytida (qarang, shungayam yigirma ikki yil bo'pti) erining qo'li bexosdan tegib ketsa, badani jimirlashib ketardi. Endi bo'lsa eri boshini silasa yosh boladek orom topadi. Nima bu? o'ziyam tushunmaydi.

Narigi xonada tag'in Salima ingraydi. Muyassarning ko'ngliga g'ul-g'ula tushadi. Balki yana bannisaga yotqizish kerakdir. Yo-o'q, bittasidan ayrilgani yetadi! o't tushsin, o'sha paxtalariga!

Sutdan og'zi kuygan qatiqniyam puflab icharkan. Bultur kuzda Salima "ko'nglim ayniyapti, biqinim sanchib og'riydi" deganida er-xotin yugurgilab qolishdi.

Xayriyat, bu safar vaqtida oldini olishdi. Haliyam asorati qolgan shekilli, bu sariq o'lgurning... Alijon inqillab o'rnidan qo'zg'aladi.

- Ha? - deydi Muyassar tashvishlanib. - Belingiz...

Alijon uh tortadi. Yotgan joyida cho'zilib ti-mirskilanady. Namat ustidagi sigaret bilan gugurti oladi.

- Shu odatingiz qolmadi-da, dadasi, - deydi Muyassar dashnom berib. - Bola yotibdi demaysiz.

Alijon indamay gugurt chizadi. Chakkasidagi oqargan sochlari, ajin tushgan peshonasi bir lahza yorishib ketadi.

"Umr ham o'tdi, - deb o'ylaydi Muyassar. - Ikkovimiz ham o'tin bo'ldik. Qiziq, ko'nglida na alam, na og'riq sezadi. Bu gap shunchaki lip etib xayolidan kechadi. - "Dunyoning ishlari shu ekan".

... Oy botgan shekilli, derazadan tushayotgan nur xiralashadi. Hovli tomonda qo'y ma'raydi. (Valijonning to'yiga atab boqilayotgan qo'y).

вЂ”Onasi, - deydi Alijon sigaret kulini yonboshidagi piyolaga chertib. - O'g'ling kelguncha uyni sal epaqaga keltirib qo'ysakmidi...

Yaxshi niyat bilan hovli etagiga bir uy, bir ayvon solishgan. Tomini yopishdiyu u yog'iga qo'l qisqalik qilib qoldi. Valijon u yoqda bo'lsa, hali qancha ish bor. Eshik-deraza o'rnatish, somon suvoq, oq suvoq, bo'yoq... Eh-he!

This is not registered version of TotalDocConverter

Ajab, Aljonning tashvishidan o'rganini dano sezadi.

- Qo'yaver, onasi, - deydi yupatib, - musulmonchilik - astachilik. Baxtimizga bolalar sog' bo'lsin.

- Shunday deb sigaretni piyolaga bosib o'chiradi. - Uxla, onasi, charchagansan.

Toshoyna yanayam xiraroq yaltiraydi. Soat allalovchi ohangda chiqillayotganga o'xshaydi. Bora-bora soat ovozi jimlik qo'yniga singib ketadi. Muyassarni uyqu elitadi. Shunda eri yelkasiga ohista turtganini sezib norozilik bilan ko'zini ochadi.

- Nima deysiz? - deydi ozorlanib.

- Onasi... - Alijon yo'talib qo'yadi. - O'ylab qarasam, o'shayoq menga to'g'ri kelmas ekan.

Muyassar uyqusirab yaxshi tushunmaydi:

- Qanaqa o'shayoq?

- O'sha-da! Xaltubami, Maltubami... Borish yuz so'm... Kelish yuz so'm... Undan ko'ra ko'mir olaylik... Valijoning kelguncha uyni suvokdan chiqarib qo'yaylik.

Muyassarning uyquasi bir zumda o'chadi.

- Esingiz joyidami, dadasi! - deydi astoydil koyib. - Yetti yil kutib, endi putyovka olgan bo'lsangiz, yarimjon bo'lib qolgan bo'lsangiz... Siz ham umringizda bir marta...

- Ke, qo'y, onasi! - Alijon tag'in uning boshini silaydi. - Oltiariq tomonda issiq suv bormish. Shunga uch marta tushsam, otdek bo'lib ketaman. Mana ko'rasan.

Eri shu qadar ishonch bilan gapirdiki, Muyassar ikkilanib qoldi.

- Qandoq bo'larkin, dadasi, - deydi bo'shshib. - Labzdan qaytsangiz...

- Uxla, - deydi Alijon allanechuk xotirjamlik bilan.

Muyassar tushunadi. Bu - erining qat'iy qarori. U bir lahza alag'da bo'lib yotadi. Keyin uyqu uning kipriklarini aldab-suldab qovushtiradi. Qancha fursat o'tganini bilmaydi-yu, ayvonda chiroq yonganini his etadi. "Salima turdi, - deb o'ylaydi uyqu aralash. - Xo'p mehnatkash chiqdi-da, shu qizim. Umridan baraka tonsin". Paqir bandi daranglaganini ham eshitadi. "Turish kerak, xamir ko'pchib ketgandir... Salima sigir sog'guncha non zuvalab qo'yamasam bo'lmas". Uyg'onmoqchi bo'ladi-yu, ko'zini ocholmaydi.

Tush ko'radi... Bahor emish. O'rik gullaganmish. Qizaloq emish. O'rik shoxiga ilingan arg'imchoqda uchayotganmish. Arg'imchoq silkingan sayin boshiga duv-duv gul yog'ilarmish. Oq, pushti gullar...

Shunda... Halimaxon paydo bo'пти. Sochlari yer supuradigan, kiprigi yuziga tushadigan qizi Halimaxon...

"Kel, qizim, kelaqol! - dermish u qo'l cho'zib. Qizini quchog'iga olibdiyu uchaveribdi-uchaveribdi. Halimaxon uning pinjiga kirib,

"ayajon, ayajon" dermish. Arg'imchoq borgan sayin biland havolanarmish... Ona-bola bir-birini quchokdab osmon-falakka uchib ketishayotganmish. Negadir Muyassarning yig'lagisi kelarmish.

U tush ko'radi. Oy fonusi allaqachon o'chgan. Kunchiqar tomonda esa ko'kimtir qor bosgan tog'lar ortida osmon yorishadi. Hovli etagida pastak bostirmada "pov-pov" degan ovoz eshitaladi. Salima sigir sog'ayapti. Sog'ib bo'lib, qoziq atrofida betoqat aylanayotgan buzoqchani yechib yuboradi, keyin tandirga o't qalaydi... Non yopadi... Shirchoy qiladi... Yangi kun boshlanadi...